

УДК: 811.112.2'255.2

В. Ф. Муратова

ПЕРЕКЛАД ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СТИЛІВ

Муратова В. Ф. Переклад функціональних стилів.

У статті на основі узагальнення та зіставлення специфіки перекладу текстів різних функціональних стилів уточнюється сутність адекватного перекладу, формулюються умови для всебічного аналізу оригіналу та перекладу.

Ключові слова: науково-технічний стиль, функціональний стиль, публіцистичний стиль, офіційно-діловий стиль, схема порівняльного аналізу.

Муратова В. Ф. Перевод функциональных стилей.

В статье на основе сопоставления и сравнения специфики перевода текстов разных функциональных стилей уточняется суть адекватного перевода, формулируются условия для целостного анализа оригинала и перевода.

Ключевые слова: научно-технический стиль, функциональный стиль, публицистический стиль, официально-деловой стиль, схема сравнительного анализа.

Muratova V. F. Translation of Functional Styles.

On the basis of comparison the translation of texts of different functional styles the essence of adequate translation is specified, conditions for a holistic analysis of the original and the translation are formulated.

Key words: scientific-technical style, functional style, journalistic style, the official business style, the scheme for text comparison.

Стаття має на меті вдосконалити знання та навички студентів у напряму порівняльного аналізу оригіналу й перекладу.

Перекладач у своїй професійній діяльності має справу з текстами, які належать до різних сфер суспільного життя. Лексика, синтаксичні

конструкції чи граматичні форми нейтральні або тяжіють до певних функціональних стилів. Навчитися їх розрізняти, проводити всебічний аналіз – це одне з основних завдань, що постає перед студентами-перекладачами.

У статті пропонується стисла теоретична базова інформація стосовно функціональних стилів, схема порівняльного аналізу оригіналу та перекладу, наводяться приклади такого аналізу.

Завдання публікації підготувати студентів до письмового та усного перекладу текстів різних функціональних стилів.

Проблема тлумачення поняття «функціонального стилю» (надалі ФС) і зараз викликає зацікавленість науковців різних царин дослідження тексту. М. Г. Зубков тлумачить ФС як різновид мови (її функціональна підсистема), що схарактеризована відбором таких засобів із багатоманітних мовних ресурсів, які найліпше відповідають завданням спілкування в певних умовах [1, с. 17]. Це своєрідне мистецтво добору й ефективного вживання системи мовних засобів із певною метою в конкретних умовах та обставинах. Проте дослідник не використовує саме термін «функціональний стиль», а заміняє його «стилем мовлення». Нам більше імпонує тлумачення ФС подане у працях В.В. Виноградова, Б. М. Головіна та О. Б. Сіротініної [7, с. 5], які розуміють під ФС різновид літературної мови, що сформувався історично чи суспільно, функціонує в певній галузі суспільної діяльності і спілкування та характеризується особливостями вживання мовних засобів, їх специфічною організацією.

Згідно з визначенням В. Н. Комісарова, «переклад – різновид мовного посередництва, при якому зміст іншомовного текстового оригіналу передається іншою мовою шляхом створення цією мовою комунікативно рівноцінного тексту» [4, с. 248]. В. М. Крупнов визначає процес перекладу як своєрідну мовну діяльність, спрямовану на якнайповніше відтворення іншою мовою змісту та форми іншомовного тексту [6, с. 29]. Попри різноманітні теорії тлумачення поняття «переклад» спільним залишається окреслення основного завдання перекладача – максимально повно передати зміст оригіналу.

Розкриваючи специфіку окремого підвиду перекладу, спеціальна теорія перекладу вивчає три ряди факторів, які повинні враховуватися при описі перекладу: 1) належність оригіналу до певного функціонального стилю може впливати на характер перекладацького процесу й вимагати від перекладача використання особливих методів та прийомів; 2) необхідність вибору таких мовних засобів, які

характеризують аналогічний ФС уже в мові перекладу; 3) перекладацькі особливості, які пов'язані як із загальними розбіжностями між мовними ознаками аналогічних ФС, так і з особливими умовами та завданнями перекладацького процесу такого типу [5, с. 105].

Розглянемо перекладацьку специфіку ФС на прикладі науково-технічного стилю.

З позиції словникового складу основна особливість текстів такого стилю полягає в насиченості спеціальною термінологією, характерною для певної галузі знань. Терміном ми називаємо емоційно-нейтральне слово чи словосполучення, яке передає назву конкретного поняття в певній галузі науки або техніки. Термін не має конотативних значень (як правило), незалежний від контексту термін перекладається повним чи абсолютним еквівалентом і, згідно з позицією багатьох учених, не викликає труднощів при перекладі. Щоправда, у науково-технічному тексті у структурному плані терміни можна та потрібно класифікувати, щоб обрати правильний адекватний засіб перекладу.

У такому разі можна виділити: а) прості терміни: *die Glottis, der Thalamus*; б) складні терміни, які найчастіше утворюються словоскладанням: *die Herzanfallerkrankung*; в) словосполучення, компоненти яких знаходяться в атрибутивному зв'язку, тобто один компонент визначає інший: *elektrische Strahlung*; г) абрєвіатура, або буквені скорочення словосполучень чи слів: *MRT* – *Magnetresonanztomographie*; ґ) скорочення складів, які перетворилися на самостійні слова: *radar (radio detection and ranging)* – радіолокація; д) літерні терміни, у яких атрибутивну роль відіграє буква завдяки її графічній формі: *T-Antenna* – *T-образна антена*.

При перекладі термінів потрібно враховувати такі моменти:

1. Частина термінів, які мають міжнародний характер, передається транслітерацією та не потребує перекладу: *antenna* – *антенна, formant* – *формант*.

2. Деякі терміни мають прямі відповідники в українській мові та передаються відповідними еквівалентами: *die elektrische Spannung* – *електрична напруга*.

3. Частина термінів при перекладі калькується, тобто передається за допомогою українських слів та висловів, які дослівно відтворюють слова та вирази німецької чи англійської мов: *superpower system* – *зверх потужна система*.

4. Іноді словник не дає прямого відповідника терміна. Тоді

перекладач повинен застосувати описовий переклад, який точно передає зміст іншомовного слова в конкретному контексті: *das Topornament – орнамент із теракотового матеріалу*.

При перекладі науково-технічних текстів може відбуватися розширення конструкцій або їх об'єднання. Незважаючи на те, що науковому стилю притаманна чіткість викладу, у німецьких наукових текстах часто трапляються емоційні епітети, метафори, образні або фігуральні вирази чи інші стилістичні прийоми [2]. Нерідко метафори вводяться у вигляді термінів, тому найчастіше перекладаються дослівно. В інших ситуаціях слід уникати емоційно-стилістичних елементів в українській мові. Нижче наводимо схему порівняльного аналізу оригіналу та перекладу й приклад такого аналізу на матеріалі науково-технічного тексту.

Vergleichende Stilanalyse

1. Als Schema der vergleichenden Stilanalyse können der Ausgangstext in der deutschen Sprache und seine ukrainische Übersetzung angeführt werden. Wenn man das Original mit dem Zieltext vergleicht, so sollen in erster Linie folgende Fragen beantwortet werden:

- Hat der Übersetzer Ideengehalt und Textstimmung richtig bestimmt?
- Hat der Übersetzer den individuellen Stil des Autors aufbewahrt?

2. Während der vergleichenden Analyse hat man Transformationen in allen Sprachebenen gefunden:

Das phonetische Niveau:

Rhythmus und Euphonie.

Das lexikalische Niveau:

Wortschatzschichten

Das morphologische Niveau:

Dominierende Kategorien.

Die syntaktische Ebene:

Führende Satzstrukturen

3. Inhaltsbezogene Besonderheiten des Originals und des Translats.

4. Unterschiede zwischen dem Original und dem Translat, ob sie den Ausgangstext aufbewahrt oder verändert haben.

5. Die eigene Übersetzungsvariante jener Textstellen, die der (die) Studierende als Übersetzungsfehler betrachtet.

6. Besonderheiten des individuellen Stils des Übersetzers.

7. Als Resümee: ist die Übersetzung adäquat, frei, buchstäblich.

8. Anhang: Satzmodelle für die Analyse.

Beispiel.

Aus dem Stil der Wissenschaft:

Die Information des Textes ist durch zahlreiche Nomina verdichtet, was das Verständnis erschwert (Nominalstil!). Es ist ratsam bei der Übersetzung, zunächst für die deutschen Termini ukrainische Äquivalente zu finden, damit es leichter wäre, die direkte (inhaltliche) Information herauszuholen.

Der erste Schritt der Analyse ist Bestimmung der inneren (inhaltlichen) Gliederung des Textes. Die Rede ist von ... (wie der Titel des Artikels besagt), es geht um ...

Stilistische Analyse: um eine indirekte, funktionale Information herauszubekommen. Wir erfassen Stilelemente, die auf bestimmte Stilzüge hinweisen, und stellen fest, dass die letzteren den Text als einen wissenschaftlichen markieren:

1. Phonetische Ebene: Volltönige Rede (keine Synkopen, Apokopen, Aphäresen, kein dialektaler Anschlag in der Aussprache, keine individuellen Besonderheiten der Aussprache); das kann als Ausdruck der Unpersönlichkeit, Präzision, Sachlichkeit interpretiert werden und in der Übersetzung kann man das auch finden.

2. Lexische Ebene:

- Termini gelten als Hauptsache jeder Wissenschaft (präzise, kürzere, unpersönliche Darlegung der Information; das Subjektive wird dadurch minimisiert und das Objektive hervorgehoben) aber in der ukrainischen Übersetzung ist es nicht immer möglich entsprechende Äquivalente zu finden, dann gebraucht man morphologische Transformationen, Übersetzung mit einem Kommentar oder Beschreibung;

- die meisten Wörter gehören der 0-Stufe an (normalsprachlich gefärbt; Basis des Textes); ihre Neutralität ist Ausdruck der Objektivität und Sachlichkeit;

- Abstrakta sind ein charakteristischer Bestandteil der wissenschaftlichen Texte, die Wissenschaft abstrahiert sich von den konkreten Dingen und Erscheinungen, sie richtet ihre Abhandlungen an «ratio», nicht an «emotio» und in der Übersetzung ist es auch aufbewahrt;

- alle Wörter in der Übersetzung sind im direkten Sinne gebraucht, das trägt zur Klarheit des Textes bei (die Tropen, die auf der Übertragung der Bedeutung fußen, würden den Inhalt verdunkeln; die Tropen sind auch expressiv, wären in den Texttypen dieser Art völlig fehl am Platze);

- keine bewertenden Wörter;

- die Substantive auf -ung, -heit, -keit (als Ableitungen vom Verb)

tragen zur Nominalisierung der wissenschaftlichen Texte (sowie der offiziellen) bei; haben die Fähigkeit, an sich Substantive im Genitiv anzuschließen, die als Rechtsattribute ganze Genitivkette bilden können (der so genannte Nominalstil) aber es ist meistens kompliziert solche Kette richtig in die Übersetzung beizubringen. Das sind Mittel der Kürze, verdichten den Gedanken und ersetzen ganze Nebensätze;

- Komposita (Zusammensetzungen) sind auch Ausdruck der Kürze;
- Morphologische Ebene: dominiert das Passiv als Ausdruck der Förmlichkeit und der Unpersönlichkeit; Präsens, bei dem die Allgemeingültigkeit der Aussage wesentlich ist.

3. Syntaktische Ebene (in der Übersetzung):

- Die Nominalblöcke: Ausdruck der Kürze;
- Attribute in der Vorderposition tragen einen terminologischen Charakter: dadurch kommt Kürze und Objektivität zum Vorschein;
- Parenthesen tragen einen präzisierenden, erklärenden Charakter;
- die nicht expressive grammatische Wortfolge ist Zeugnis der Sachlichkeit und Objektivität;
- Aufzählungen treten als Mittel der Kürze auf.

Die Gesamtheit der sprachlichen Mittel, die klar, genau, abstrakt, folgerichtig, objektiv, unpersönlich den Inhalt wiedergeben, weist auf einen wissenschaftlichen Charakter des Textes hin. Auf Grund der durchgeführten vergleichenden stilistischen Analyse kann man feststellen, dass der Übersetzer fast alle funktional-stilistischen Besonderheiten des Originals treu (oder nicht treu) wiedergegeben hat.

У наведеному прикладі представлено лише можливий варіант аналізу оригіналу та перекладу науково-технічного тексту. Звісно, що в перекладацькому аналізі текстів інших ФС наявні інші специфічні характеристики, рівні мови, які беруться до уваги, також матимуть свою специфіку й особливості реалізації в тексті. Однак наведена схема й приклад аналізу можуть допомогти студентам у формуванні вмінь і навичок стилістичного порівняльного аналізу, що, у свою чергу, уможливить глибше розуміння специфіки перекладу текстів різних функціональних стилів.

Література

1. Зубков М. Г. Сучасна ділова мова за професійним спрямуванням : [навчальний посібник] / М. Г. Зубков. – Х. : Факт, 2006. – 496 с.
2. Кияк Т. Р. Теорія і практика перекладу : [підручник] / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 592 с.

3. Козеренко Е. Б. Проблема эквивалентности языковых структур при переводе и семантическом выравнивании параллельных текстов (Труды международной конференции «Диалог 2006») [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dialog-21.ru/dialog2006/materials/html/KozerenkoE.htm>.

4. Комиссаров В. Н. Теория перевода. Лингвистические аспекты / В. Н. Комиссаров. – М. : Высшая школа, 2000. – 253 с.

5. Корунец І. В. Теорія і практика перекладу / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2000. – 448 с.

6. Крупнов В. Н. В творческой лаборатории переводчика / В. Н. Крупнов. – М. : Высшая школа, 1986. – 180 с.

7. Сиротинина О. Б. Разговорный стиль // Функциональные стили и формы речи / Под ред. О. Б. Сиротининой. – Саратов, 1993. – 312 с.

Стаття надійшла до редакції 27.10.2014 р.